

به طراحی چو فکر آغاز کردی

هزاران طرح زیبا ساز کردی

هفتاورنگ جامی، قرن نهم ه.ق.

هرگاه سخن از تاریخ طراحی در دنیا به میان می آید، در کتابها و آثار مکتوب موجود در این زمینه، تنها می توانیم تاریخ طراحی را در مغرب زمین و با کلیدواژگانی چون رنسانس، انقلاب صنعتی، تولید انبوه و باهاوس مرور کنیم. حال آنکه با نگاهی دقیق تر و عمیق تر درمی یابیم که مشرق زمین نیز در توسعه‌ی فرهنگ طراحی در جهان، بی تأثیر نبوده و در برخی حوزه‌ها و قلمروها، نقش پررنگ و انکارناپذیری نیز داشته است. به عبارت دیگر تاریخ طراحی در دنیا، مترادف با تاریخ طراحی در غرب شده است، درحالی که آثار هنرهای تزئینی و کاربردی کشورهای مشرق زمین نظیر چین، هند و ایران نیز به سهم خود در شکل‌گیری و توسعه‌ی طراحی در جهان تأثیرگذار بوده‌اند. طبیعی است که تدریس تاریخ و مبانی طراحی بر مبنای کتابها و منابع مکتوب موجود در رشته‌ی طراحی صنعتی، که اغلب آنها توسط نویسندگان غربی و با توجه به رویکردی که بدان اشاره شد، نگارش یافته‌اند، باعث شده است که این تفکر در جامعه‌ی دانشگاهی طراحی صنعتی ایران نیز توسعه یابد و بعضاً شاهد کم‌لطفی و کم‌توجهی به پیشینه‌ی طراحی و هنرهای کاربردی در کشور خود باشیم. اهمیت این مسئله زمانی آشکار می‌شود که با نگاهی طراحانه، آثار هنر و طراحی ایران را در دوره‌های مختلف تاریخی مورد بررسی و موشکافی قرار دهیم و دستاوردهای غنی طراحی این آثار که در برخی موارد الهام‌بخش طراحان غربی نیز بوده‌اند را دریابیم. به زعم بسیاری از طراحان برجسته‌ی بین‌المللی، آثار هنر و طراحی ایرانی را می‌توان یک منبع الهام‌گران‌بها برای استخراج ایده‌های طراحانه در پروژه‌های طراحی امروزی قلمداد کرد.

در طی هفت‌هزارسال تمدن ایران زمین، شاهد تجلی نمودهای بی‌شماری از هنرهای کاربردی و طراحی هستیم که با توجه به ویژگی‌های تفکری، کالبدی و محتوایی خاص و منحصر به فرد خود، قابل طبقه‌بندی در شیوه و سبکی ویژه هستند. این سبک و شیوه‌ی طراحی، دارای پیشینه‌ای چند هزارساله است که نگاه و تفکر مردم ایران زمین را به اشیای کاربردی زندگی روزمره نظیر لوازم طبخ و صرف غذا، انواع ظروف، لوازم کاربردی و تزئینی منزل، لوازم شخصی و آرایشی، پوشاک و لوازم جانبی آن، تجهیزات جانبی دامها و حیوانات اهلی، لوازم شکار، تجهیزات و لوازم کشت، برداشت، فراوری و ذخیره‌سازی محصولات کشاورزی، تجهیزات مسیریابی و نجوم، ابزارآلات و وسایل ساخت و ساز و مواردی نظیر آنها را نشان می‌دهد. این اشیای کاربردی که هم‌اکنون نمونه‌هایی از آنها در موزه‌های مشهور داخلی و خارجی نگهداری می‌شوند، همانند داستان‌هایی گویا، بازتابی از شیوه‌ی زندگی و نیز تفکر مردم ایران زمین در طی چند هزارسال گذشته هستند. استفاده از تزئینات کاربردی، کارکردگرایی، ظرافت و جزئیگری در طراحی و ساخت، استفاده از مواد و فرایندهای ساخت هوشمندانه، توجه به فاکتورهای

ارگونومیکی در طراحی، استفاده از بیان نمادین، بیان استه‌تیکی هماهنگ با عملکرد، انتزاع و بیان تجربیدی، بخشی از ویژگی‌های قابل‌توجه در آثار طراحی شده در این مکتب طراحی هستند. شناخت این آثار و تفکر طراحی موجود در آن‌ها، درواقع ادای احترام به ریشه و پیشینه‌ی غنی ما ایرانیان است و آمیختن روح طراحی موجود در آن‌ها با همه‌ی پیشرفت‌های امروزی بشر، راهکاری عملی در راستای هویت‌بخشی به نوعی از طراحی بومی در سرزمین ما است. بدون‌شک چنین نگاهی به طراحی که مبتنی بر الگوهای تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و صنعتی ایران‌زمین است، می‌تواند برای طراحی و طراحان کشور ما جایگاهی شاخص و خاص در جامعه‌ی طراحی جهانی بیابد و درغیراین‌صورت صرفاً طراحی بر مبنای الگوهای غربی، برای طراحان ما همچون مثال «زیره به کرمان بردن» است.

در راستای عملی‌سازی چنین ایده‌ای، نیازمند تلاشی همه‌جانبه در بین دانشگاهیان و طراحان حرفه‌ای کشور هستیم. شناسایی عمیق‌تر و مشخص‌نمودن ابعاد مختلف تفکر ایرانی طراحی، در دویعد نظری و عملی، توسط اساتید و اهالی قلم رشته‌ی طراحی صنعتی از نخستین گام‌های عملی در راستای شکل‌دهی به بنیان‌های پژوهشی آن است. از سوی دیگر تأکید و تمرکز ویژه بر این مقوله در درس‌ها و کلاس‌های دانشگاهی نظری و عملی، می‌تواند دانشجویان رشته‌ی طراحی صنعتی را به سمت انجام پروژه‌های مطالعاتی و اجرایی طراحی با تفکر طراحی بومی سوق دهد. همچنین طراحان حرفه‌ای نیز با انجام پروژه‌های طراحی با چنین رویکردی، می‌توانند در این فرایند نقشی جدی و تأثیرگذار ایفا نمایند. البته نباید فراموش کرد که این تفکر طراحی، لزوماً با الهام و بازآفرینی طرح‌ها و نقوش ایران قدیم مصداق نمی‌یابد و فراتر از آن، تمرکز بر ظرفیت‌های انسانی، محیطی و تولیدی کشور ماست که می‌تواند چنین شخصیتی برای آثار طراحی طراحان ایرانی بیافریند. از سوی دیگر مؤلفه‌های زندگی هزاره‌ی سومی کنونی بشر را نیز نباید در این فرایند نادیده گرفت. قاعدتاً طراحی ایرانی باید پاسخ‌های مناسبی برای نیازهای کنونی انسان غرق در مظاهر تکنولوژی داشته باشد تا بتواند مقبولیتی عام در بین اقشار مختلف اجتماعی کشور ما بیابد. بنابراین طراحی ایرانی مطلوب، باید از یک سو به ریشه‌های هنر و تمدن غنی ایرانی - اسلامی اتصال داشته باشد و از سوی دیگر به روز و همگام با پیشرفت‌های همه‌جانبه‌ی بشری باشد. در نهایت می‌توان این‌گونه بیان کرد که با شکل‌گیری و انسجام مبانی نظری و عملی این مکتب طراحی بومی در قلمروی طراحی اشیای کاربردی و با تلاش‌هایی که در سایر زمینه‌های طراحی نظیر طراحی معماری، طراحی لباس، طراحی جواهرآلات و نظایر آن‌ها صورت گرفته و می‌گیرد، می‌توان همانند دوران گذشته‌ی این سرزمین، هویت و شخصیتی مستقل و منحصر به فرد برای طراحی ایرانی امروزی تعریف نمود که در کنار سبک‌های ملی و منطقه‌ای دیگر نظیر طراحی ایتالیایی، طراحی آلمانی، طراحی آمریکایی، طراحی ژاپنی و طراحی اسکاندیناوی، به‌عنوان یکی از سبک‌های بومی مطرح در جهان شناخته شود. دستاورد امیدوار است تا با هم‌گرایی خانواده‌ی طراحی صنعتی ایران در مسیر و امتداد بیان‌شده، در آینده‌ای نزدیک شاهد شکل‌گیری و توسعه‌ی تفکر مکتب «طراحی پارسی» باشیم.